

DỰ BÁO TÌNH HÌNH THAM NHỮNG TRONG HOẠT ĐỘNG CÔNG VỤ Ở VIỆT NAM

Dưới sự lãnh đạo của Đảng, các cấp ủy Đảng ở các cơ quan, đơn vị, địa phương, sự chỉ đạo thực hiện của Nhà nước, các cấp chính quyền, sự tham mưu và vào cuộc của các Bộ, ban, ngành, tổ chức, đoàn thể từ Trung ương đến địa phương và sự tham gia của các tầng lớp nhân dân công tác phòng, chống tham nhũng ở nước ta trong những năm qua đã đạt những kết quả rất đáng khích lệ, góp phần bảo vệ kỷ cương, phép nước, trật tự, an toàn xã hội, giảm thiểu nguy cơ đe dọa sự tồn vong của chế độ. Tuy nhiên, tình hình tham nhũng ngày càng diễn biến phức tạp.

1. Tình hình quốc tế

Thời đại của chúng ta đang sống là thời đại toàn cầu hóa. Toàn cầu hóa đã và đang làm gia tăng sự phụ thuộc lẫn nhau giữa các quốc gia, đã kích hoạt sự phát triển mạnh mẽ công nghệ thông tin, sự thâm nhập của lẫn nhau của các nền kinh tế thường tích tụ sự ô nhiễm hệ sinh thái đang đạt tới mức độ bùng phát buộc các cá nhân và các cộng đồng phải liên kết lại với nhau để tồn tại trong sự tương tác và phụ thuộc lẫn nhau. Hiện nay, các quốc gia trên thế giới đều nhận thức được rằng, toàn cầu hóa không chỉ đem lại các cơ hội, mà cả những thách thức nữa. Một trong những thách thức và là mối lo ngại lớn cho các quốc gia trong tiến trình toàn cầu hóa chính là khuynh hướng liên kết và gia tăng các loại tội phạm xuyên quốc gia, là diễn biến hình tội phạm quốc tế ngày càng phức tạp, kéo theo diễn biến phức tạp của tình hình tội phạm quốc nội. Là một thành viên của cộng đồng quốc tế, Việt Nam lẽ đương nhiên không thể đứng ngoài xu hướng này, đang chịu sự tác động của tiến trình này, thể hiện trên các khía cạnh sau:

Thứ nhất, quá trình toàn cầu hóa sẽ tạo ra sự chuyển dịch mạnh mẽ nguồn nhân lực lao động trên thị trường lao động quốc tế cũng như trong phạm vi quốc nội theo hướng: tăng cường hoạt động xuất khẩu lao động từ các nước nghèo sang các nước phát triển: gia tăng dòng chảy lao động tự do từ các vùng nông thôn vào đô thị, chuyển từ lao động nông nghiệp thuần túy sang lao động công nghiệp và dịch vụ. Toàn cầu hóa cũng đã và đang làm gia tăng khoảng cách giữa

các nước giàu và các nước nghèo, sự phân hóa giàu nghèo trong phạm vi một nước. Đồng thời, cuộc khủng hoảng, suy thoái kinh tế toàn cầu diễn ra vào những năm đầu thập kỷ thứ hai của thế kỷ XXI càng làm gia tăng tình trạng thất nghiệp... Nhu cầu việc làm giao động, kéo theo những diễn biến phức tạp trên thị trường lao động việc làm theo hướng: người có bằng cấp học vẫn tìm cách “chạy để được vào làm việc trong các cơ quan nhà nước: người có quan hệ” tìm cách mở công ty tư vẫn giới thiệu việc làm: người lao động giản đơn tìm cách đi xuất khẩu lao động... Đây chính là mảnh đất lý tưởng cho sự nảy sinh các loại hành vi tham nhũng chính sách trong lĩnh vực tuyển dụng, giải quyết việc làm như nhận hối lộ, đưa hối lộ, môi giới hối lộ, giả mạo trong công tác vì vụ lợi những nhiều vì vụ lợi...

Thứ hai, toàn cầu hóa đang cuốn tất cả các quốc gia vào vòng xoáy của nó, khiến cho không một nước nào có thể đứng ngoài tiến trình này mà biểu hiện cụ thể trực tiếp của nó là xu thế hội nhập quốc tế và khu vực về kinh tế, chính trị, văn hóa... ngày càng sâu rộng. Trong xu thế hội nhập đã thu hút vốn đầu tư nước ngoài, các doanh nghiệp, thương gia, khách du lịch quốc tế..., các nước đều nới lỏng rào cản thương mại, xây dựng hành lang pháp lý thông thoáng về thu hút đầu tư nước ngoài, giảm thiểu các thủ tục hành chính trong hoạt động xuất nhập khẩu, nâng cấp và hiện đại hóa hạ tầng giao thông, dịch vụ... Tất cả những yếu tố đó đã giúp cho các hoạt động đầu tư, kinh doanh, tham quan, du lịch, giải trí, học tập, chữa, bệnh,... trên phạm vi toàn cầu ngày càng thuận tiện, dễ dàng hơn. Vô tình các điều kiện thuận lợi đó đã và đang “tiếp tay” cho các loại hành vi tham nhũng trong lĩnh vực cấp phép đầu tư, kinh doanh, xuất nhập xây dựng...; và những “biến thể” của tham nhũng như tặng học bổng cho con quan chức đi du học: tặng công chức chuyên tham quan, du lịch nước ngoài...

Thứ ba, cùng với tiến trình toàn cầu hóa kinh tế thế giới phục hồi chậm do khủng hoảng, suy thoái, sẽ có sự “bắt tay”, liên kết giữa các băng, nhóm tội phạm các nước, làm hình thành nhiều tổ chức tội phạm quốc tế với phạm vi hoạt động “liên quốc gia”. Cùng với các lĩnh vực tội phạm truyền thông như buôn lậu vũ khí, buôn bán ma túy.... giới tội phạm quốc tế sẽ để ý nhiều hơn đến việc lôi kéo, mua chuộc, hối lộ những cán bộ, công chức có chức vụ quyền hạn trong

lĩnh vực hoạt động của chúng nhằm tiếp tay, bao che cho các hành vi phạm tội của chúng theo cơ chế “đôi bên cùng có lợi”.

2. Tình hình trong nước

Nước ta từ quá độ đi lên chủ nghĩa xã hội. bỏ qua chế độ tư bản chủ nghĩa, từ một xã hội vốn là thuộc địa nửa phong kiến, lực lượng sản xuất ở trình độ thấp, lại phải trải qua hàng chục năm chiến tranh tàn khốc, hậu quả để lại còn nặng nề. Nền kinh tế kế hoạch hóa tập trung, bao cấp vốn phát huy được vai trò tích cực của nó trong thời kỳ chiến tranh, góp phần huy động tối đa sức người, sức của phục vụ cho sự nghiệp thống nhất đất nước, nhưng đến thời kỳ hòa bình tỏ ra không còn phù hợp. Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI (1986) của Đảng khởi xướng công cuộc đổi mới toàn diện, từ tư duy đến hoạt động thực tiễn, chuyển từ nền kinh tế kế hoạch hóa sang nền kinh tế vận hành theo cơ chế kinh tế thị trường đã tạo ra động lực mạnh mẽ thúc đẩy kinh tế - xã hội phát triển. Việc xây dựng, quản lý nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đòi hỏi phải xây dựng và ban hành một hệ thống pháp luật toàn diện, đồng bộ, phù hợp và kịp thời, phải đặt pháp luật ở vị trí tối thượng nhằm bảo đảm các quyền về tư hữu tạo sự bình đẳng và cạnh tranh lành mạnh giữa các thành phần kinh tế. xây dựng môi trường nhất định và thuận lợi cho các hoạt động sản xuất - kinh doanh, thu hút các thương gia, nhà đầu tư nước ngoài đến Việt Nam kinh doanh, buôn bán làm ăn.

Đất nước ta đã gia nhập, trở thành thành viên chính thức của hầu hết các tổ chức, diễn đàn khu vực và quốc tế, như ASEAX, APEC, WTO.... và giữ cương vị thành viên không thường trực Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc nhiệm kỳ 2008 - 2009. Tiếng nói và vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế ngày càng được khẳng định và nâng cao. Nhưng thành tựu mà chúng ta đã đạt được về kinh tế, chính trị, an ninh, quốc phòng, văn hóa, xã hội là rất lớn. Đại hội X của Đảng đã nhận định: “Đất nước đã ra khỏi khủng hoảng kinh tế - xã hội, có sự thay đổi cơ bản và toàn diện. Kinh tế tăng trưởng khá nhanh, sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa được đẩy mạnh. Đời sống nhân dân được cải thiện rõ rệt, hệ thống chính trị và khối đại đoàn kết toàn dân tộc được củng cố và tăng cường, chính trị - xã hội ổn định. Quốc phòng và an ninh được giữ vững, vị thế nước ta trên trường quốc tế không

ngừng nâng cao, sức mạnh tổng hợp của quốc gia đã tăng lên rất nhiều, tạo ra thế và lực mới cho đất nước tiếp tục đi lên với triển vọng tốt đẹp” .

Đại hội Đảng lần thứ XI cũng đã nêu rõ: “Việc thực hiện Nghị quyết Trung ương 3 (khoá X) về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác phòng, chống tham nhũng, lãng phí và Luật phòng, chống tham nhũng, Luật thực hành tiết kiệm, chống lãng phí được chỉ đạo tích cực, đạt một số kết quả. Nhiều vụ án tham nhũng được đưa ra xét xử. Trên một số lĩnh vực, lãng phí, tham nhũng từng bước được kiềm chế”.

Tuy nhiên, trong những năm qua, lợi dụng đường lối, chính sách đổi mới, mở cửa, hội nhập quốc tế của Đảng và Nhà nước ta, bọn tội phạm quốc tế đang chuyển hướng hoạt động tội phạm vào Việt Nam, núp dưới danh nghĩa du lịch, tìm hiểu thị trường, tìm kiếm cơ hội làm ăn, thăm thân..., tìm cách móc nối, cấu kết với các đối tượng phạm tội trong nước để thực hiện các loại tội phạm. Để dễ bề thực hiện trót lọt tội phạm, chúng tìm mọi phương thức, thủ đoạn lung lạc, mua chuộc những cán bộ, công chức nhà nước có chức, có quyền bằng cách khai thác triệt để lòng tham - thứ vốn dĩ là bản tính cố hữu của con người: từ đó, làm thoái hóa, biến chất một bộ phận không nhỏ cán bộ, công chức nhà nước, dẫn họ vào con đường phạm tội tham nhũng. Những phương thức, thủ đoạn phạm tội ngày càng tinh vi đả và đang gây không ít khó khăn, phức tạp cho công tác đấu tranh phòng, chống tham nhũng.

Nền kinh tế thị trường, bên cạnh việc mang lại những thành tựu tích cực, tiến bộ về phát triển kinh tế - xã hội, cũng đang bộc lộ những mặt trái, tiêu cực của nó. Trong điều kiện tác động của nền kinh tế thị trường, hiện tượng phân tầng xã hội, phân hóa giàu nghèo đang diễn ra gay gắt, đưa tới tình trạng thất nghiệp, thiếu công ăn việc làm, nghèo đói, đặc biệt là ở các khu vực nông thôn, vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số Đảng, Nhà nước ta đã xây dựng, ban hành nhiều chính sách an sinh xã hội hướng tới những nhóm đối tượng kể trên với mong muốn xóa đói, giảm nghèo một cách bền vững, từng bước thu hẹp khoảng cách giàu nghèo. Tuy nhiên, hành vi tham nhũng chính sách cũng không buông tha ngay cả những đối tượng người nghèo; hiện tượng tham ô, ăn chặn, khai khống, những nhiễu vẫn xảy ra, gây bức xúc dư luận.

Mặt trái của cơ chế kinh tế thị trường cũng tạo ra lối sống thực dụng, tâm lý sùng bái đồng tiền, coi tiền là tất cả, bất chấp những thuần phong, mỹ tục, các giá trị đạo đức, chuẩn mực pháp luật; đồng thời, sẽ tạo ra những quan niệm, hành vi sai lệch, lấy đồng tiền làm thước đo để đánh giá các quan hệ giữa người với người. Vì đồng tiền, một số cán bộ, công chức nhà nước “tự đánh mất lương tâm, danh dự, nhân phẩm của chính mình; buông thả mình theo lối sống phóng túng, trụy lạc và thực dụng, đề cao sức mạnh của vật chất - tiền bạc. Từ chỗ lao động kiếm tiền chân chính để đồng tiền phục vụ nhu cầu cuộc sống chính đáng của mình, người ta quay lại tôn vinh sức mạnh vật chất, trở thành nô lệ của đồng tiền”. Điều nguy hiểm là ở chỗ, khoảng cách giữa hành vi tha hoá về đạo đức và hành vi phạm tội tham nhũng chỉ gần nhau trong gang tấc. Để thoả mãn các nhu cầu bất chính, phi pháp của bản thân, một số cán bộ, công chức có thể hoặc sẵn sàng thực hiện các hành vi phạm tội như tham ô tài sản, nhận hối lộ, v.v..

3. Dự báo tình hình tham nhũng ở Việt Nam trong những năm tới

Qua tổng hợp, phân tích tình hình quốc tế, tình hình trong nước, có thể đưa ra các dự báo về tình hình tham nhũng ở nước ta trong những năm tới như sau:

Thứ nhất, tác động của toàn cầu hóa, phục hồi, tăng trưởng kinh tế thế giới chậm sau suy thoái, khủng hoảng và tình hình thế giới có nhiều biến động phức tạp đang tạo ra nhiều điều kiện, môi trường thuận lợi cho sự nảy sinh các loại hành vi tham nhũng. Tình hình tham nhũng nói chung, tội phạm tham nhũng nói riêng sẽ tiếp tục gia tăng với những diễn biến phức tạp, khó lường, thủ đoạn phạm tội tinh vi hơn. Trong những năm tới, Việt Nam sẽ vẫn tiếp tục là một trong những “địa chỉ nóng” mà bọn tội phạm quốc tế và khu vực nhằm vào để hoạt động thông qua sự tiếp tay, bao che của một số cán bộ, công chức Việt Nam đã quen với việc nhận những khoản “lót tay”, “bồi dưỡng việc hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng cũng tạo cơ hội phát sinh những vụ việc tham nhũng với phạm vi rộng hơn, khó phát hiện và xử lý hơn do có sự tham gia của các cá nhân, tổ chức nước ngoài”¹.

Thứ hai, hội nhập quốc tế sâu rộng hơn, mặt trái, những tác động tiêu cực của cơ chế kinh tế thị trường, sự suy thoái, biến chất của một số cán bộ, công

¹Chính phủ: Chiến lược quốc địa phòng, chống tham nhũng đến năm 2020.

chức “tha hóa về đạo đức”, bất chấp kỷ cương phép nước sẽ tiếp tục tạo ra những cơ hội, điều kiện thuận lợi cho sự nảy sinh các loại hành vi tham nhũng. Ngoài các vụ việc tham nhũng có tính đơn lẻ, tự phát, sẽ có sự nổi lên của tội phạm tham nhũng có tính tổ chức không chỉ trong phạm vi quốc gia mà còn mang tính quốc tế thông qua sự móc nối, cấu kết chặt chẽ giữa các đối tượng trong nước với các đối tượng ở nước ngoài dưới hình thức lợi dụng ký kết thực hiện quyết toán các hợp đồng thương mại: lợi dụng việc liên doanh, liên kết, hợp tác làm ăn; lợi dụng việc trích thưởng, chi phần trăm hoa hồng...

Thứ ba, trong giai đoạn đối phó với khủng hoảng, suy thoái kinh tế và khôi phục kinh tế thời kỳ “hậu suy thoái, việc tái cấu trúc nền kinh tế xây dựng cơ sở hạ tầng, phát triển các loại hình thị trường... là những công việc cần kíp mà Chính phủ các quốc gia phải bắt tay thực hiện. Bởi vậy, trong những năm tới, “cùng với quá trình chuyển đổi cơ chế quản lý, xây dựng cơ sở hạ tầng kỹ thuật, đô thị hóa, sắp xếp, chuyển đổi doanh nghiệp nhà nước, phát triển thị trường bất động sản, thị trường vốn, thị trường khoa học công nghệ, thị trường lao động... sẽ nảy sinh những điều kiện mới cho tham nhũng ngày càng tinh vi phức tạp”.

Thứ tư, công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về phòng, chống tham nhũng chưa được triển khai một cách sâu rộng trong đội ngũ cán bộ, công chức nhà nước và các tầng lớp nhân dân nên nhận thức, hiểu biết pháp luật về phòng, chống tham nhũng của các đối tượng này vẫn còn thấp, còn nhiều hạn chế, bất cập. Đó cũng là nguyên nhân khiến cho cán bộ, công chức nhà nước và nhân dân chưa thực sự được tiếp cận đầy đủ, thấu triệt với các biện pháp phòng, chống tham nhũng mà các cơ quan chức năng xây dựng và triển khai; dẫn đến hiệu quả công tác phòng, chống tham nhũng chưa đạt được như các cấp các ngành mong muốn.

Từ các dự báo chung về tình hình tham nhũng, có thể đưa ra các dự báo cụ thể về tội phạm tham nhũng trên các phương diện: phạm vi, đối tượng phạm tội, thủ đoạn, phương thức phạm tội tham nhũng như sau:

Về phạm vi nảy sinh các tội phạm về tham nhũng, các vi phạm về tham nhũng sẽ tiếp tục có sự đào sâu và mở rộng sang nhiều lĩnh vực, nhất là trong lĩnh vực quản lý sử dụng đất đai, đầu tư xây dựng thị trường bất động sản, ngân hàng; cổ phần hóa doanh nghiệp nhà nước; quản lý, sử dụng vốn, tài sản nhà

nước... “Tham nhũng vặt” sẽ tiếp tục lộng hành trong các lĩnh vực: cấp các loại giấy phép, giấy chứng nhận, văn bằng, chứng chỉ; quản lý thị trường: quản lý trật tự an toàn giao thông, giao thông vận tải, y tế. giáo dục - đào tạo...về chủ thể của tội phạm tham nhũng, chủ thể của tội phạm tham nhũng vẫn chủ yếu là cán bộ, công chức, viên chức, những người có chức vụ, quyền hạn càng cao thì khả năng nảy sinh hành vi phạm tội tham nhũng càng lớn, chủ yếu là những vụ tham nhũng lớn. Tham nhũng vặt chủ yếu xảy ra ở những công chức thừa hành, được giao thực thi những công vụ, nhiệm vụ có quyền hạn trong khi thực hiện nhiệm vụ, công vụ đó.

Về thủ đoạn phạm tội tham nhũng, các đối tượng sẽ tiếp tục khai thác, lợi dụng triệt để những khe hở của pháp luật, những sơ hở của cơ chế quản lý, sự buông lỏng công tác quản lý để thực hiện các hành vi tham nhũng với những thủ đoạn ngày càng tinh vi; tìm mọi cách, để che giấu tội phạm. Tính ẩn giấu rất cao của tội phạm tham nhũng tiếp tục là thách thức lớn đối với công tác phát hiện, điều tra, truy tố và xét xử tội phạm tham nhũng.

Về phương thức phạm tội tham nhũng, hoạt động phạm tội đơn lẻ chủ yếu xảy ra trong các hành vi tham nhũng vặt; còn đối với những vụ tham nhũng lớn thì thường là tội phạm có tổ chức với nhiều người có chức vụ quyền hạn tham gia, quy mô tổ chức lớn hơn và tài sản có giá trị rất lớn, xuất hiện hiện tượng tham nhũng liên cấp, ”liên ngành”, “liên quốc gia”, từ đó dẫn đến sự hình thành “đường dây tham nhũng”. Khi tội phạm tham nhũng có tổ chức có nguy cơ bị phát hiện, vạch trần thì chôn tránh “chạy tội “, “chạy án” rất cao, làm xuất hiện “tham nhũng trong phòng, chống tham nhũng”.